שבה הגמרא ומקשה: וכי בְּרֵישָׁא [–בתחילת דבריו, לענין יחיד] פוסק רב נחמן הלכה כשיטת רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, שאין נותנים לו אלא בית סאתים, וְאילו בְּסֵיפָא [–בסוף דבריו, לענין שיירא] הוא פוסק כְּרַבָּנָן, שנותנים להם כל צרכן, ומדוע אינו פוסק לגמרי כשיטת חכמים, שאף ליחיד נותנים כל צרכו.

מתרצת הגמרא: אֵין – אכן ברישא פוסק רב נחמן כרבי יוסי ברבי יהודה ולא כחכמים, מְשׁוּם דְּקָאֵי אֲבוּהָ בְּשִׁיטָתֵיהּ – מאחר ואף רבי יהודה שהוא אביו של רבי יוסי עומד בשיטתו בענין זה, שכן הוא סובר במשנה שרק לשיירא התירו להקיף כל צרכן במחיצת חבלים, אבל ביחיד לא התירו אלא בית סאתים.

הגמרא מביאה מימרא בענין גודלו של מקום שבני שיירא רשאים להקיף במחיצת שתי או ערב: אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, פעמים ששיירא של שִׁלְשָׁה בני אדם אפילו בְּבית חָמֵשׁ סאים הם אֲסוּרִין לטלטל בו, כשמוקף מחיצות גרועות, ופעמים שאפילו בְּבית שֶׁבַע סאים הם מוּתָּרִין. אָמְרוּ לֵיהּ – אמרו לו בני הישיבה לרב גידל, אָמַר רַב הָכִי – האם אפשר הדבר שיאמר רב מימרא תמוהה כזו. אָמַר לְהוּ רב גידל, אוֹרַייְתָא נְבִיאֵי וּכְתִיבֵי דְּאָמַר רַב הָכִי – נשבע אני בתורה ובנביאים ובכתובים שכך אמר רב.

אָמַר רַב אַשִׁי, מַאי קַשְׁיָא – מה היא הקושיא על מימרא זו שאמר רב, דִּילְמָא הָכִי קָאָמַר – שמא כך היתה כוונתו לומר, אם הוּצְרְכוּ אנשי השיירא לְמקום שגודלו בית שֵׁשׁ סאים וְהִקִּיפוּ מחיצה גרועה של שתי או ערב בְּשִׁשָּׁה סאים, דהיינו שהקיפו בית סאה אחד יותר מהנצרך להם, אֲפִילּוּ בְּשֶׁבַע סאים מוּתָּרִין הם לטלטל, מאחר ואין כאן בית סאתיים פנוי, אבל אם לֹא הוּצְרְכוּ אֶלָּא לְחָמֵשׁ סאים וְהִקִּיפוּ בְּשֶׁבַע אֲפִילּוּ בְּחָמֵשׁ סאים אֲסוּרִין, שכן הקיפו בית סאתים יותר מהנצרך להם, ואין מועילות להם המחיצות כלל, אפילו לבית חמש סאים.

הגמרא מקשה על דברי רב אשי: וְאֶלָּא הָא דְּקָתָנֵי – דין זה ששנינו בברייתא (לעיל טז:), 'וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּית סָאתַיִם פָּנוּי', מַאי – מה היא כוונת הדברים, לָאו – האם אין כוונת הברייתא שלא יהא בית סאתים פָּנוּי מֵאָדָם, כגון שהקיפו שלשה בני אדם שטח של שמונה סאים, שאף אם נותנים שני סאים לכל אחד מאנשי השיירא עדיין נותר בית סאתים פנוי בלא בעלים, באופן כזה אין מועילות המחיצות כלל, אבל אם הקיפו שטח של שבעה סאים, שאין כאן אלא בית סאה אחד בלא בעלים, הרי אלו מחיצות כשירות. ואם כן יש לתמוה על דברי רב אשי, שפירש בדעת רב שאם לא הוצרכו אלא לחמש והקיפו שבע אסורים אף בחמש.

מתרצת הגמרא: לֹא – אין כוונת הברייתא שלא יהא בית סאתים פנוי מאדם, אלא שלא יהיה פָּנוּי מְכֵלִים, דהיינו, שלא יהא שם בית סאתים יותר מהנצרך לאנשי השיירא עבור כליהם, שאמנם אם צריכים הם יכולים להקיף אפילו יותר משני סאים לאחד, אך אם אינם צריכים אלא לבית סאתים והקיפו בית ארבעת סאים אין המחיצות מועילות להם כלל.

הגמרא מבארת מה הדין באופן שחל שינוי במספר האנשים החונים באמצע השבת: אִיתְּמַר – נאמרה מחלוקת בבית המדרש, לגבי שיירא של שִׁלְשָׁה אנשים שחנו בבקעה, והקיפו מערב שבת שטח גדול במחיצות של שתי או של ערב, כפי הנדרש לעשיית כל צרכיהם, וּמֵת בשבת אֶחָד מֵהֶן, ולא נותרו אלא שנים. או באופן שהיו שם בערב שבת שְׁנַיִם, שהקיפו לעצמם שטח הגדול יותר מבית סאתים, והיו אסורים להשתמש בו בכניסת השבת, וְנִתּוֹסְפוּ עֲלֵיהֶן דיירים בשבת, ומעתה יש כאן שיירא של שלשה בני אדם. נחלקו בדינים אלו רַב הוּנָא וְרַבִּי יִצְחָק, חַד מהם אָמַר 'שַׁבָּת גּוֹרֶמֶת', כלומר, דנים אותם לפי מצבם בכניסת השבת, ולפיכך אלו השלשה שמת אחד מהם בשבת, מאחר ובכניסת השבת הותרו בהיקף גדול כל צרכם, עומדים הם בהיתר זה אף לאחר מיתת השלישי. ואלו השנים שהקיפו בערב שבת שטח הגדול מבית סאתים אין היקף זה מועיל להם, אף שנתוספו עליהם דיורים בשבת. וְחַד מהם אָמַר, 'דִּיּוּרִין גּוֹרְמִין', כלומר, דנים אותם כפי מצבם עתה, ולפיכך אלו השלשה שמת אחד מהם אינם מותרים מעכשיו אלא בהיקף של בית סאתים, ואם הקיפו מערב שבת שטח הגדול משיעור זה נאסרו עתה לטלטל בכולו. ואלו השנים שנתוספו עליהם דיורים בשבת, מותרים מעתה בהיקף גדול כדי עשיית כל צרכיהם, ועל כן אם הקיפו מערב שבת שטח הגדול מבית סאתים, אף שבאותה שעה אסורים היו לטלטל בו, מכל מקום הותרו בו משעה שנוספו עליהם הדיורים.

הגמרא מוכיחה שרב הונא סובר 'שבת גורמת': תְּנַן – יש להוכיח דְּרַב הוּנָא הוּא דְּאָמַר 'שַׁבָּת גּוֹרֶמֶת', ממה דְּאָמַר רַבָּה, בְּעָאי [–שאלתי] מֵרַב הוּנָא, וּבְעָאי [–ושאלתי] מֵרַב יְהוּדָה, עֵירֶב אדם עירובי חצירות בערב שבת דֶּרֶךְ הַפֶּתַח שבין שתי חצירות, וְנִסְתַּם הַפֶּתַח בשבת על ידי מפולת של אבנים, או שעירב בערב שבת דֶּרֶךְ הַחַלּוֹן שביניהם, וְנִסְתַּם הַחַלּוֹן בשבת, מַהוּ – מה הדין באופן כזה, האם בטל העירוב או לא. כלומר, בשתי חצירות הסמוכות זו לזו, ויש כותל בגובה עשרה טפחים ביניהן, אם יש באותו כותל פתח או חלון [שרוחבו ארבעה טפחים] רשאים דיירי שתי החצירות לערב יחדיו ולטלטל מזו לזו, לפי שיש חיבור ביניהם על ידי הפתח או החלון. ומעתה, כשעירבו יחד בערב שבת ונסתם הפתח או החלון בשבת, יש להסתפק אם מותרים הם להמשיך ולטלטל מחצר אחת לשניה, שמאחר והותר הטלטול בתחילת השבת שוב אינו נאסר, או שבטל העירוב שביניהם ואסורים בטלטול.

וממשיך רבה בדבריו: וְאָמַר לִי על כך רב הונא ורב יהודה, שַׁבָּת הוֹאִיל וְהוּתְּרָה הוּתְּרָה, כלומר, מאחר ובכניסת השבת היה העירוב כתיקונו, שכן היה בין החצירות פתח או חלון, הותר הטלטול בין החצירות לכל אותה השבת, ומעתה אף אם נסתם הפתח או החלון אין העירוב בטל, ומותרים להמשיך ולטלטל מחצר לחצר. ומאחר ומצינו בענין זה שסובר רב הונא שהולכים אחר המצב שהיה בכניסת השבת, ואין חוששים לשינויים שחלו במשך השבת, יש ללמוד מכך שאף בסוגייתנו הוא זה שסובר 'שבת גורמת', דהיינו, שאין דנים אלא לפי מספר האנשים שחנו שם בשעת כניסת השבת, אף שלאחר מכן נוספו עליהם או נגרעו מהם. מסיקה הגמרא: תְּנַן – אכן מוכח הדבר, שכן היא דעת רב הונא.

הגמרא מנסה לתלות את מחלוקתם של רב הונא ורבי יצחק במחלוקת תנאים: לֵימָא – האם יש לומר, דְּרַב הוּנָא וְרַבִּי יִצְחָק בְּפְלוּגְתָּא [–במחלוקת] דְּרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי יְהוּדָה קָמִיפַּלְגִי [–נחלקו]. דְּתַנַּן במשנה (לקמן צד.) 'חָצֵר שֶׁנִּפְרְצָה בשבת מִשְּׁתֵּי רוּחוֹתֶיהָ – שנפרצו מחיצותיה משני צדדים (ציור א), וְכֵן בַּיִת שֶׁנִּפְרַץ בשבת מִשְּׁתֵּי רוּחוֹתָיו (ציור ב), וְכֵן מָבוֹי שֶׁנִּיטַּל קוֹרוֹתָיו אוֹ לְחָיָיו בשבת, הרי אלו מוּתָּרִין לְאוֹתָהּ שַׁבָּת שנפרצו בה, וַאֲסוּרִין לְעָתִיד לָבֹא – לשבתות האחרות, עד שיתקנם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אִם מוּתָּרִין הם לְאוֹתָהּ שַׁבָּת הרי הם מוּתָּרִין גם לֶעָתִיד לָבֹא – לשבתות האחרות, וְאִם אֲסוּרִין הם לֶעָתִיד לָבֹא, אֲסוּרִין גם לְאוֹתָהּ שַׁבָּת'. כלומר, כשם שאסורים לשבתות האחרות כך אסורים לאותה שבת.

מבואר מדברי המשנה, שנחלקו רבי יהודה ורבי יוסי אם אומרים 'שבת הואיל והותרה הותרה'. לרבי יהודה תחילת השבת קובעת, ומאחר ואז היו המחיצות שלימות, הותר הטלטול לכל השבת, אף שנפרצו לאחר מכן. ולרבי יוסי דנים את המצב כפי שהוא עכשיו, ומאחר ועתה אין מחיצות אסורים הם בטלטול. ואם כן לֵימָא – האם יש לומר, שרַב הוּנָא הסובר 'שבת גורמת' דְּאָמַר כְּשִׁיטַת רַבִּי יְהוּדָה, וְאילו רַבִּי יִצְחָק הסובר 'דיורין גורמין' דְּאָמַר כְּשִׁיטַת רַבִּי יוֹסֵי. דוחה הגמרא: אָמַר לָךְ רַב הוּנָא – יכול רב הונא לומר לך, אֲנָא דְּאָמְרִי – הדין שאמרתי יכול להתיישב אֲפִילּוּ לְדברי רַבִּי יוֹסֵי, לפי שעַד כְּאָן לֹא קָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי הָתָם – לא אמר רבי יוסי שם שאין אומרים 'שבת הואיל והותרה הותרה', אֶלָּא משום דְּלֵיתְנְהוּ

המשך בעמוד קע

לְמַחְיצוֹת – שאין קיימות המחיצות החיצוניות שהיו בתחילת השבת, ולפיכך אי אפשר להתיר הטלטול מדין 'הואיל והותרה', אבל **הָכָא** – כאן, לענין דיורים שנתווספו או נגרעו בשבת, **אִיתְּנְהוּ לְמַחְיצוֹת** – המחיצות המקיפות את השיירא קיימות הן, ובאופן זה מודה רבי יוסי שאין מתחשבים בשינויים שארעו בשבת במספר האנשים החונים.

וְרַבִּי יִצְחָק אָמַר – ואילו רבי יצחק יכול לומר ביישוב שיטתו, **אֲנָא דְּאָמְרִי** – הדין שאמרתי יכול להתיישב **אֲפִילּוּ** לדברי **רַבִּי יְהוּדָה**, לפי **שַׁעֲדַיִן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה הָתָם** – לא אמר רבי יהודה שם שאומרים 'שבת הואיל והותרה הותרה', **אֶלָּא** משום **דְּאִיתְּנְהוּ לְדִיוּרִין** – שמספר הדיירים שם נותר כפי שהיה, שלא נוספו עליהם ולא נגרעו מהם, אבל **הָכָא** – כאן, לעניין שיירא שחנתה בבקעה, **לֵיתְּנְהוּ לְדִיוּרִין** – אין הדיירים קיימים שם באותו מצב שהיו מתחילה, לפי שנוספו עליהם או נגרעו מהם, ובאופן זה מודה רבי יהודה שאין אומרים 'הואיל והותרה הותרה'.

שנינו במשנה: **וְחֲכָמִים אוֹמְרִים**, די בכך שתהא מחיצה של **אֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים**, או מחיצת 'שתי' או מחיצת 'ערב'.

מקשה הגמרא: **הֵיכִי** דמי **תַּנָּא קַמָּא** – לכאורה שיטת חכמים החולקים על רבי יוסי ברבי יהודה היא ממש כשיטת החכמים שנחלקו לעיל במשנה על רבי יהודה, ואמרו 'לא דיברו בשיירא אלא בהווה', שכן אלו ואלו מתירים אף ליחיד להקיף כל צרכו, ואם כן, מדוע הזכירה המשנה את דברי חכמים אלו כשיטה בפני עצמה.

מתרצת הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – יש חילוק ביניהם לענין דין אדם **יָחִיד** העומד **בְּיִישּׁוּב** – בעיר, ולא בבקעה, וחפץ להקיף את מקום שביתתו במחיצה גרועה של 'שתי' או של 'ערב'. לדעת תנא קמא [חכמים החולקים על רבי יהודה], לא התירו ליחיד להקיף כל צרכו במחיצה כזו אלא בבקעה, מאחר ואין מזומנת לו שם מחיצה ראויה, אבל ביישוב חייב הוא להקיף במחיצה גמורה של 'שתי וערב', ואילו חכמים [החולקים על רבי יוסי ברבי יהודה] מתירים אפילו ליחיד העומד ביישוב להקיף במחיצה גרועה כשיעור כל צרכו.

משנה

מאחר ונתבארו במשניות הקודמות דינים שהקילו חכמים בעירובין לגבי שיירא, מפרשת עתה משנה זו דינים שהקילו בהם חכמים לאנשי מחנה הצבא, ואחד מהם הוא דין עירובי חצירות.

אַרְבָּעָה דְּבָרִים פָּטְרוּ חכמים לאלו השוהים **בְּמַחֲנֶה** של אנשי הצבא היוצאים למלחמה. האחד, **מִבִּיאִין עֵצִים** לצורך המחנה **מִכָּל מָקוֹם**, אף משדותיהם של אחרים, ואין בכך משום גזל. השני, **וּפְטוּרִין מֵרְחִיצַת** [–נטילת] **יָדַיִם** שקודם הסעודה. השלישי, **וּפְטוּרִים מִדְּמַאי**, כלומר, רשאים לאכול פירות של עם הארץ בלא להפריש מהם תרומות ומעשרות. הרביעי, **וּפְטוּרִים מִלְּעֵרֶב** עירובי חצירות בין שתי חצירות שבתוך המחנה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדיני אנשי המחנה: **תָּנוּ רַבָּנָן**, אנשי **מַחֲנֶה הַיּוֹצֵאת** למלחמה, אפילו **לְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת**, דהיינו מלחמה שאין מצווים עליה מן התורה, הרי הם **מוּתָּרִין בְּגֵזֶל עֵצִים**, כלומר, מותרים ליטול עצים מן השדות, אף שסתם אדם הנוטלם עובר משום גזל, ורשאים ליטלם אפילו כשהם **יְבֵשִׁים** וראויים להסקה.

רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר, אַף רשאים אנשי המחנה להיות **חוֹנִין בְּכָל מָקוֹם**, גם ברשות היחיד. **וּבְמָקוֹם שֶׁנֶּהֱרָגִוּ** בו במלחמה **שָׁם** הם **נִקְבָּרִין**, ואין בעל המקום יכול למחות שלא יקברום שם.

הגמרא מפרשת את דברי הברייתא. שנינו בברייתא: **מוּתָּרִין בְּגֵזֶל עֵצִים יְבֵשִׁים.** מקשה הגמרא: **הַאי** – דין זה, שמותרים הם ליטול עצים יבשים משדות אחרים, אינו קולא מיוחדת לאנשי הצבא, אלא **תַּקַּנְתָּא דִּיהוֹשָׁעַ הֲוָה** – תקנת יהושע בן נון היא לכל ישראל, **דְּאָמַר מַר** – שכך שנינו במסכת בבא קמא (פ:), **עֲשָׂרָה תְּנָאִים הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ** בן נון עם כל ישראל כשהנחילם את הארץ. התנאי האחד, **שֶׁיִּהוּ מְרֵעִין** בהמותיהם **בַּחוֹרְשִׁין** – ביערות, כלומר, שיהא כל אדם רשאי לרעות את בהמותיו ביער של חבירו, ולא יוכל בעל היער לעכב עליו, שהרי אין הוא גורם לו הפסד בכך, לפי שאין היער עומד לקצירה. התנאי השני, **וּמְלַקְּטִין עֵצִים מְשָׁדוֹתֵיהֶן**, כלומר, רשאי כל אדם ללקט עצים מתוך שדותיו של חבירו, ואין בעל השדה יכול לעכב עליו. ואם כן יש לתמוה, מדוע הוצרכו חכמים לתקן עבור אנשי הצבא שיהיו רשאים ליטול עצים משדותיהם של אחרים, והרי כל אדם מותר בכך.

מתרצת הגמרא: **הָתָם** – שם, לגבי תקנת יהושע, עוסקת התקנה **בְּהֵיזְמֵי וְהֵיזֵי** – מיני קוצים, שרק אותם התיר יהושע ללקט משדות אחרים, אבל **הָכָא** – כאן, לאנשי המחנה, התירו חכמים אף **בְּשָׁאַר** מיני **עֵצִים. אִי נַמִּי** – וכמו כן, **הָתָם** – שם, לא תיקן יהושע שיהא מותר ליטול אלא **בְּמְחוּבָּרִין** לקרקע, ואילו **הָכָא** – כאן, התירו לאנשי המחנה ליטול גם **בְּתָלוּשִׁין**, אף על פי שתלשום הבעלים לצורך הסקה, ואסור לכל אדם ליטלם משום גזל. **אִי נַמִּי** – וכמו כן, **הָתָם** – שם, לא תיקן יהושע שיהא מותר ליטול אלא **בָּלַחִין** – רטובים, שאינם ראויים להסקה ואין דעת הבעלים עליהם, אבל **הָכָא** – כאן, התירו לאנשי הצבא ליטול אף **בְּיבֵשִׁים** הראויים להסקה. כלומר, תקנת יהושע לא היתה אלא לענין מיני קוצים כשהם מחוברים לקרקע ולחים, ואילו לאנשי הצבא התירו חכמים ליטול גם מיני עצים אחרים, ואף כשהם תלושים ויבשים.

עוד שנינו בברייתא: **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר, אַף חוֹנִין בְּכָל מָקוֹם, וּבְמָקוֹם שֶׁנֶּהֱרָגִים שָׁם נִקְבָּרִים.** מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – פשוט הדבר שבאותו מקום שנהרגים שם הם נקברים, שהרי כל איש צבא שנהרג במלחמה **מֵת מִצְוָה הוּא**, והדין הוא **שֵׁמֵת מִצְוָה קוֹנֶה** את **מְקוֹמוֹ**, דהיינו, שקוברים אותו במקום שבו מצאו אותו, שכך תיקן יהושע לישראל בכניסתם לארץ. ואם כן, מה צורך יש בתקנה מיוחדת עבור אנשי הצבא.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – אכן לא הוצרכו חכמים לתקן תקנה זו כשהנהרג הוא מת מצוה, אלא תקנו זאת **אַף עַל גַּב**

דְּאִית לֵיהּ קוֹבְרִין – כשיש לו לנהרג זה יורשים שיתעסקו בקבורתו, שבאופן זה אינו נידון כ'מת מצוה', ובזה לא תיקן יהושע שיקנה המת את מקומו, מכל מקום תיקנו חכמים לאנשי הצבא שיקברום באותו מקום שבו נהרגו, ולא יוכל בעל המקום לעכב.

הגמרא מביאה ראיה לכך שמת מצוה היינו אדם שאין לו קוברין: דְּתַנְיָא – שכך שנינו בברייתא, אֵיזֶהוּ מֵת מִצְוָה שכהן נטמא לו כדי להתעסק בקבורתו, כָּל שֶׁאֵין לוֹ קוֹבְרִין – אנשים שיתעסקו בקבורתו, אבל אם אותו כהן שמצא את מת המצוה קוֹרֵא בקול וְאֶחֵרִים עוֹנִין אוֹתוֹ, כלומר, שיש יהודים נוספים באותו המקום, אֵין זֶה מֵת מִצְוָה, ואסור לכהן ליטמא לו, שהרי יכולים ישראלים להתעסק בקבורתו. ויש ללמוד מברייתא זו, שכשם שאינו בכלל 'מת מצוה' לענין כך שרשאי הכהן ליטמא לו, כמו כן אין הוא קונה את מקומו להיקבר בו, לפי שלא תיקן יהושע תקנה זו אלא במת מצוה שאין לו קוברים.

הגמרא מקשה על מה שנתבאר שמת מצוה קונה את מקומו: וְכי מֵת מִצְוָה קָנָה את מְקוֹמוֹ, וְהָתַנְיָא – והרי שנינו בברייתא, הַמּוֹצֵא מֵת מוּטָל בְּסַרְטָיָא – דרך כבושה שמהלכים בה רבים, מְפַנִּיהוּ לִימִין הָאַסַרְטָיָא אוֹ לִשְׂמֹאל הָאַסַרְטָיָא, לאיזה צד שירצה. והיינו באופן ששני הצדדים שוים. אבל אם בצד אחד של האסרטיא יש שָׂדֶה בּוּר – שאינה מעובדת, וְאילו בצידה השני יש שָׂדֶה נִיר – חרושה, מְפַנִּיהוּ למת לִשְׂדֵה בּוּר, שכן באופן זה הוא ממעט בנזק הנגרם לבעל השדה. ואם היה בצד האחד של האסרטיא שָׂדֶה נִיר – חרושה, וּבצידה השני יש שָׂדֶה זֶרַע – זרועה, מְפַנִּיהוּ למת לִשְׂדֵה נִיר. ואם הָיוּ שְׁתֵּיהֶן [–השדות שמשני צידי האסרטיא] נִירוֹת – חרושות, או היו שְׁתֵּיהֶן זְרוּעוֹת, או שְׁתֵּיהֶן בּוּרוֹת – לא מעובדות, אזי מְפַנִּיהוּ למת לְכָל רוּחַ [–צד] שֶׁיִּרְצֶה. הרי מבואר מדברי הברייתא שמותר לפנות מת מצוה, ומוכח מכך שאינו קונה את מקומו.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב בִּיבִי, הָכָא – כאן, בברייתא זו, בְּמֵת מוּטָל עַל הַמֵּיצַר עַסְקִינַן, כלומר, מדובר באופן שנמצא המת מוטל לרוחב כל הדרך ממיצר למיצר [מגבול השדה שבצד האחד לגבול השדה שבצד השני], ואין אדם יכול לעבור שם בלא שיאהיל על המת, ולפיכך התירו חכמים לפנותו משם, כדי שלא יאהילו עליו כהנים ועושי טהרות. וּמִתּוֹךְ שֶׁנִּיתְּנָה רְשׁוּת לְפַנּוֹתוֹ מִן הַמֵּיצַר, רשאי הוא להיות מְפַנִּיהוּ לְכָל רוּחַ שֶׁיִּרְצֶה.

שנינו במשנה: וּפְטוּרִין מֵרְחִיצַת יָדַיִם.

אָמַר אַבָּיֵי, לֹא שָׁנוּ חכמים במשנה שאנשי המחנה פטורים מנטילת ידים, אֶלָּא רק מַיִם רִאשׁוֹנִים – נטילת ידים שקודם הסעודה, אֲבָל נטילת מַיִם אַחֲרוֹנִים שאחר הסעודה חוֹבָה היא אף על אנשי הצבא. הגמרא מבארת את טעם נטילת מים אחרונים: אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ חכמים שנטילת מַיִם אַחֲרוֹנִים חוֹבָה היא, מִפְּנֵי שֶׁמֶּלַח סְדוֹמִית יֵשׁ [–מין מלח הבא מסדום], שֶׁמְּמַמֵּא [–מעוור] אֶת הָעֵינַיִם אם נכנס לתוכן, ומאחר ואמרו חכמים (ברכות מ.) שאחר כל אכילה יש לאכול מלח, חששו שמא יגע אדם בעינו בעוד מלח סדומית בידו, ועל ידי כך תסתמא עינו.

אָמַר אַבָּיֵי, וּמִשְׁתַּכְחָא בְּקוּרְטָא בְּכוֹרָא – מלח סדומית זה נמצא בשיעור קטן מאד [קורט] בתוך מידה גדולה מאד [כור] של מלח.

אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, כֵּיוָן מִילְּתָא – אדם המודד מלח, מַאי – מה דינו, האם צריך ליטול ידיו אחר המדידה או לא.

אָמַר לֵיהּ רב אשי, [הָא] לֹא מִיבַּעְיָא – זו אינה שאלה, שהרי אם אדם שאינו נוגע באכילתו אלא במעט מלח צריך ליטול ידיו מחשש שנגע במלח סדומית, קל וחומר לאדם זה המודד כמות גדולה של מלח שצריך ליטול ידיו.

שנינו במשנה: ופטורין מרחיצת ידים, וּמְדַמַּאי.

הגמרא מביאה משנה נוספת כעין זה. דִּתְנַן – שכך שנינו במסכת דמאי (פ"ג מ"א), מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי – תבואת עם הארץ, שהתירו חכמים לעניים לאוכלה בלא לעשר, אף שיש ספק בדבר אם הופרשו מעשרותיה. וְאֶת אַכְסַנְיָא דְּמַאי – וכן הקילו שמותר להאכיל דמאי לאנשי צבא ישראלים הבאים להלחם עם מלך ישראל כנגד אויביהם.

הגמרא מביאה שבדין זה נחלקו בית שמאי ובית הלל: אָמַר רַב הוּנָא, תָּנָא – שנינו בברייתא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי וְאֶת אַכְסַנְיָא דְּמַאי, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי וְאֶת אַכְסַנְיָא דְּמַאי. כלומר, דין זה שנתבאר שמותר להאכיל את העניים ואת חיילי ישראל דמאי אינו אלא לדעת בית הלל, אבל בית שמאי אוסרים בזה.

שנינו במשנה: ופטורים מרחיצת ידים ומדמאי וּמְלֵעֲרֵב.

הגמרא מפרשת מאיזה עירוב פטרו חכמים את אנשי הצבא. אָמְרֵי דְּבֵי – אמרו בני ישיבתו של רַבִּי יַנַּאי, לֹא שָׁנוּ חכמים במשנתנו שאנשי הצבא פטורים מלערב, אֶלָּא עֵירוּבֵי חֲצֵירוֹת, כלומר, שרשאים הם לטלטל בתוך המחנה אף אם לא עירבו אלו עם אלו, אֲבָל בְּעֵירוּבֵי תְּחוּמִין חַיָּיבִין הם, דהיינו, שאינם רשאים לצאת בשבת חוץ לתחום אלפיים אמה, אם לא הניחו עירובי תחומין.

וטעם החילוק בין עירובי חצירות לתחומין, לפי שדין עירובי חצירות אינו אלא מדברי חכמים, שהרי מן התורה מותר לטלטל מרשות היחיד של אדם אחד לרשות היחיד של אדם אחר בלא עירוב, ולפיכך הקילו חכמים לגבי אנשי הצבא והעמידו דינם על דין תורה, אבל עירובי תחומין מן התורה הם, שאסור לאדם ליצא בשבת מחוץ לתחום, ולפיכך אף אנשי הצבא מצווים בהם.

הגמרא מביאה ראיה לכך שעירובי תחומין מן התורה הם: דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא, לוֹקִין עַל עֵירוּבֵי תְּחוּמִין דִּבְרֵי תוֹרָה. כלומר, היוצא מחוץ לתחום בלא שהניח עירובי תחומין מערב שבת לוקה מן התורה, לפי שנאמר (שמות טז כט) 'שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי', ודרשו חכמים (להלן נא.) ממקרא זה שאסור לאדם לצאת מחוץ לתחום בשבת.

הגמרא מקשה על דברי רבי חייא: מַתְקִיף לָהּ [–הקשה על כך] רַבִּי יוֹנָתָן, כיצד יתכן שהעובר על המקרא 'אל יצא איש ממקומו ביום השביעי' לוקה, וְכִי לוֹקִין מן התורה עַל לָאו שֶׁבְּאַל – שנאמר בלשון 'אל'.

סברה הגמרא עתה, שכוונת רבי יונתן היא שכל לאו שנאמר בלשון 'אל' אין לוקים עליו. מַתְקִיף לָהּ [–הקשה על כך] רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אֶלָּא מֵעַתָּה – לפי דבריך אלו שאין לוקים על לאו שנאמר בלשון 'אל', אם כן איסור שאילת בעל אוב וידעוני שנאמר בלשון 'אל', דִּכְתִיב (ויקרא יט לא) 'אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֹבֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים', הָכִי נַמִּי דְּלָא לָקֵי – האם אכן אין לוקים עליו, והלא אין הדין כן, ובהכרח שגם לאו שנאמר בלשון 'אל' לוקים עליו.

מבארת הגמרא: אין כוונת רבי יונתן שכל לאו שנאמר בלשון 'אל' אין לוקים עליו, אלא כוונתו להקשות רק על הלאו 'אל יצא איש ממקומו', וְרַבִּי יוֹנָתָן הָכִי קַשְׁיָא לֵיהּ – וכך הוקשה לו, הרי לאו זה הוא 'לַאו שֶׁנִּיתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין', כלומר, לאו שבא להזהיר שלא לעבור על איסור שהעובר עליו נענש במיתת בית דין, שכן ממקרא זה למדים את איסור הוצאה מרשות לרשות בשבת שענשו במיתה, לפי שיש לדרוש את התיבות 'אל יצא' כמו 'אל יוציא', וכלל הוא בידינו ש'כָּל לַאו שֶׁנִּיתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין אֵין לוֹקִין עָלָיו', אפילו באופן שהתרו בעובר עליו שיענש במלקות ולא התרו בו למיתה, שבאופן כזה אי אפשר להמיתו בבית דין, מכל מקום גם מלקות אינו לוקה, מאחר ולאו זה בא להזהיר על מיתה ולא על מלקות, ואם כן, כיצד סובר רבי חייא שהיוצא מחוץ לתחום בשבת לוקה משום 'אל יצא איש ממקומו'.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אַשִׁי, מִי כְּתִיב – וכי נאמר בתורה 'אַל יוֹצִיא איש ממקומו', שלפיכך יש לומר שבא הכתוב לאסור הוצאה מרשות לרשות, והלא 'אַל יֵצֵא איש ממקומו' כְּתִיב, שמשמע מכך שבא הכתוב לאסור יציאה מחוץ לתחום, ונמצא שמקרא זה אינו

המשך בעמוד קעה

עוסק באיסור הוצאה אלא באיסור תחומין, ואינו בא ל'אזהרת מיתת בית דין', ועל כן סובר רבי חייא שהעובר על מקרא זה ויוצא חוץ לתחום לוקה מן התורה.

הדרן עלך מבוי

פרק שני - עושין פסין

פרק זה, כקודמו, עוסק בדיני מחיצות שבת, לענין ההיתר לטלטל בתוכן. בפרק הקודם נידונו דיני מבוי הניתר בלחי וקורה, וכן דין מחיצת שתי בלא ערב ומחיצת ערב בלא שתי. בפרק זה נידונים דיני פסי ביראות, וכן דיני טלטול בגינה וקרפף. בסוף הפרק נידונים דיני עירובי חצירות, לגבי איסור טלטול בחצר שאחד מהדרים בה לא עירב עם האחרים.

משנה

בזמן חז"ל היו מצויים ברשות הרבים בארות מים. בארות אלו היו עמוקות עשרה טפחים ורחבות ארבעה, ונחשבו רשות היחיד, ולפיכך אי אפשר היה לדלות ממימיהן ולהוציאם אל מחוצה להן על מנת להשקות בהמה העומדת שם, משום שהבהמה נמצאת ברשות הרבים, ואין להוציא בשבת מרשות לרשות. המשנה מבארת כיצד ניתן להפוך את המקום הסמוך לבאר לרשות היחיד, על מנת לאפשר להוציא את המים מן הבאר אל שפתה, עבור שתיית הבהמה.

עוֹשִׁין [–מעמידים] **פַּסִּין** [–לוחות עץ] סביב **לְבֵירָאוֹת** [–בארות מים] שברשות הרבים, לפי שהבארות עמוקות עשרה ונחשבות רשות היחיד, ועל ידי היקף זה נעשה אף המקום המוקף סביב הבאר לרשות היחיד גמורה, ומותר להוציא מים מן הבאר אל מחוצה לה, ובהמת ישראל נכנסת לבין הפסים ושותה מן המים.

את היקף הבאר עושים על ידי נעיצת **אַרְבָּעָה דְיוֹמְדִין** [–עמודים כפולים מחוברים יחד כצורת האות ר'] בכל פינה ופינה של המקום שסביב הבאר אותה הוא מקיף, ועל ידי כך הן **נִרְאִין כִּשְׁמוֹנָה** פסים, שכשנועץ את הדיומד באחת הפינות, פונה כל פס ממנו לרוח אחת, וכגון הדיומד שבקרן דרומית מערבית, שפס אחד ממנו פונה לכיוון צד צפון ופס אחר פונה לכיוון צד מזרח, וכן בשאר הקרנות, ונמצא שארבעת הדיומדין נראים כשמונה פסים, ועל ידי כך יש בכל רוח דופן של שתי אמות, אחת בקצה האחד והשניה בנגדה בסוף הרוח, וביניהן פרוץ, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר,** יש לעשות את ההיקף על ידי נעיצת **שְׁמוֹנָה** פסים **הִנְּרְאִין כִּשְׁנַיִם עָשָׂר** פסים, הא כיצד, נועץ **אַרְבָּעָה דְיוֹמָדִים** בארבע פינות המקום שסביב הבאר ועל ידי כך הם נראים כשמונה פסים, וכאמור לעיל בדברי רבי יהודה, **וְעוֹד** יוסיף עליהם **אַרְבָּעָה** פסים **פְּשׁוּטִין** שיעמיד כל אחד מהם באמצעה של רוח אחת, בין דיומד לחבירו [ציור א].

גּוֹבְהָן של הפסים הוא לפחות **עֲשָׂרָה טְפָחִים** שהוא שיעור מחיצה, **וְרוֹחְבָּן שִׁשָּׁה** טפחים, והיא אמה, **וְעוֹבְיָים כָּל שֶׁהוּא,** שאין לו שיעור. **וּבֵינֵיהֶן** [–בין הפסים] יכול להיות עד מרחק שהוא **כְּמְלֹא שְׁתֵּי רְבָקוֹת** [–צמדים] **שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ בָּקָר** בכל אחד מהצמדים, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** השיעור הוא עד מרחק שהוא כמלא שתי רבקות **שֶׁל אַרְבַּע [אַרְבָּע]** בקר כל אחת.

הבהמות שבהן נמדד שיעור המרחק שבין הפסים, עליהן להיות **קְשׁוּרוֹת וְלֹא מוּתָּרוֹת,** ומודדים בשיעור **שֶׁאַחַת** הרבקות **נִכְנֶסֶת** לבין הפסים **וְאַחַת יוֹצֵאת** משם [ציור ב].

מוּתָּר לְחַקְרִיב את הדיומדין **לַבְּאֵר,** ולעשות היקף קטן, **וּבִלְבַד** שיהיה במקום שמשפת הבאר עד לבין הדיומדין לפחות כדי **שֶׁתְּהֵא פָּרָה רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ בְּפָנִים** מקום זה **וְהִיא שׁוֹתָה** מן הבאר, שאילו אין שם כדי השיעור האמור, אין להתיר שם את הטלטול, שמא ימשך אחר פרטו שרובה מחוץ להיקף ויוציא לשם את הדלי שבו המים, ונמצא שהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.

מוּתָּר